

La importància agro-ramadera lleidatana dins el sector agrari català

Jaume MATEU i GIRAL
Geògraf (SC de G)

1. Les variables qualitatives

1.1. La població activa agrària

El descens gradual de la població activa agrària a Catalunya és un fet de tots conegut. El sector agrari català ocupava un 22,2% de la població activa l'any 1950; el 15%, l'any 1960; el 8,6%, l'any 1970 i el 4,7% l'any 1988. Aquesta tendència, en major o menor grau, es produeix a tot l'occident europeu i ha estat analitzada i interpretada per diversos especialistes catalans.¹

Aquí es pretén valorar, fonamentalment, si en els últims anys la població activa lleidatana dedicada a les activitats agràries es troba en uns nivells quantitius comparables a les altres províncies i al conjunt català. Així mateix, conèixer el nombre de persones que componen la població activa agrària i la seva distribució provincial ens ajudarà a interpretar millor el terme vocació agrària lleidatana al qual ens referim en la presentació d'aquesta comunicació.

En el següent quadre pot observar-se la composició de la població activa, l'any 1986, a les províncies catalanes i a Catalunya:

Composició de la població activa catalana (milers de persones)

	B(1)	% (1)/(5)	G(2)	% (2)/(5)	Ll(3)	% (3)/(5)	T(4)	% (4)/(5)	C(5)
Agricultura i ramaderia	29,3	26,5	18,7	16,9	31,1	28,1	31,2	28,2	110,3
Indústria	668,5	83,3	62,2	7,7	27,9	3,4	43,3	5,3	801,9
Construcció	120,6	68,9	19,4	11,0	12,2	6,9	22,8	13,0	175,0
Serveis	814,0	77,5	90,9	8,6	59,5	5,6	85,7	8,1	1.050,1
No classificats	166,6	89,7	5,3	2,8	3,1	1,6	10,6	5,7	185,6
Totals	1.799,0	84,1	196,5	59,1	133,8	6,2	193,6	9,0	2.137,3
(1)=Barcelona	(2)=Girona	(3)=Lleida	(4)=Tarragona	(5)=Catalunya					

Font: elaboració pròpia a partir de l'*Anuari estadístic de Catalunya*, 1987

El quadre permet copsar la composició de la població activa lleidatana i el significat que té dins el conjunt català. En principi, cal assenyalar l'escàs pes específic que la població activa lleidatana té comparada amb d'altres províncies: 84,1% a Barcelona, 9,1% a Girona, 9,0% a Tarragona i 6,2% a Lleida. Per tant, de cada cent persones amb activitat dins els sectors econòmics, només sis es troben a la província de Lleida.

Quins resultats ens dona, per províncies, la relació entre població activa i població activa agrària? El següent quadre, referit a l'any 1986, ens en mostra la resposta:

Població activa i agrària a Catalunya (milers de persones)

	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	Catalunya
1	29,3	18,7	31,1	31,2	110,3
2	1.799,0	196,5	133,8	193,6	2.137,3
1/2*100	1,6	9,5	23,2	16,1	5,1
	1=Població activa agrària		2=Població activa total		

Font: elaboració pròpia a partir de l'*Anuari estadístic de Catalunya*, 1987

La comparació entre el que representa la població activa agrària en el conjunt de la total pot servir d'indicador per mesurar, d'alguna manera, la «vocació agrària lleidatana» ja que aquesta província quadruplica sobradament (23,2%) respecte de Catalunya (5,1%) el percentatge d'actius agraris sobre el total d'actius i quasi triplica el sumatori conjunt de la resta de províncies (27,2%).

En definitiva, atenent el nombre de persones actives en els diferents sectors productius, Lleida mostra una forta especialització en el sector agrari comparat amb la resta de províncies i amb el conjunt del Principat. Caldria veure, tot seguit, si aquesta apreciació és vàlida en analitzar altres variables o components agraris.

1.2. Les variables socio-econòmiques relacionades amb el medi físic

Un dels primers components que caldria valorar és la superfície i utilització del territori ja que ens aproximarà al coneixement de la distribució general del territori a Lleida i a Catalunya per a l'any 1986:

Superfície i utilització provincial del territori
(milers d'ha)

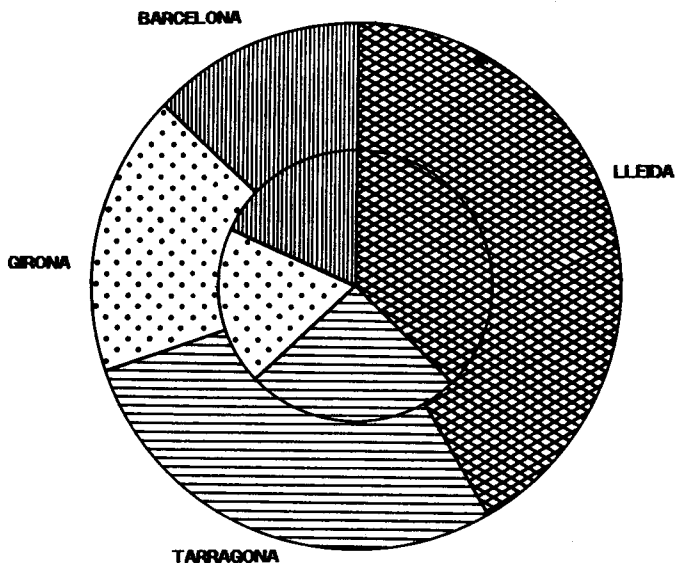
	B(1)	G(2)	Ll(3)	T(4)	C(5)	% (3)/(5)
Terres de conreu	176,6	136,7	434,7	294,6	1.042,6	41,69
Prats i pastures	27,8	83,1	179,2	14,8	304,9	58,77
Terrenys forestals	401,3	317,7	381,8	207,3	1.308,3	29,18
Altres sup. agríc.	68,9	26,3	161,5	59,9	316,6	51,01
Sup. urbanitzades	94,0	21,3	38,9	42,2	196,4	19,80
Rius i llacs	4,7	3,4	6,8	9,5	24,4	27,86
Superfície total	773,3	588,6	1.203,0	628,3	3.193,2	37,67
(1)=Barcelona (2)=Girona (3)=Lleida (4)=Tarragona (5)=Catalunya						

Font: Elaboració pròpia a partir de l'*Anuari estadístic de Catalunya*, 1987

El quadre anterior ens posa de manifest que la província de Lleida ocupa el 37,67% del territori català i és la més extensa del Principat. Feta aquesta consideració cal dirigir el comentari vers una triple reflexió:

- El territori lleidatà ocupa menys del 20% de la superfície urbanitzada catalana.
- La superfície agrícola lleidatana significa quasi el 44% de la catalana en la qual s'inclouen terres de conreu i territoris dedicats a altres usos agraris.
- La superfície agrícola lleidatana ocupa quasi el 50% del territori provincial.

Així es pot afirmar que de cada 100 ha catalanes destinades a usos agraris la meitat es troben en territori lleidatà. Tanmateix, de cada 100 ha urbanitzades solament una cinquena part corresponen a les comarques lleidatanes. Aquestes xifres s'han de valorar amb cura, però mostren la importància que té, en el context català, la superfície lleidatana destinada a usos agraris, importància reflectida en el següent gràfic, la corona exterior del qual, mostra la superfície total de cadascuna de les províncies, mentre que el cercle interior es refereix a les terres de conreu que s'hi destinen:

L'anàlisi del quadre anterior ens porta a la conclusió que a Catalunya existeixen dos grups de províncies segons l'ús agrari del seu territori. Per un costat Tarragona i Lleida que, com a mínim, disposen de la meitat del territori dedicat a usos agraris. Per altra banda Girona i Barcelona, on en el millor dels casos s'hi dedica una tercera part. Certament pot parlar-se d'una especialització agrària de la província de Lleida pel que fa a l'aprofitament del seu territori i aquest fet fa pensar en un considerable potencial agrari.

Si per al mateix any 1986 prenem en consideració la variable terres de conreu de secà i de regadiu els resultats són els següents:

Terres de conreu de secà i de regadiu
(milers d'ha)

	B(1)	G(2)	Ll(3)	T(4)	C(5)	% (3)/(5)
Secà	155,7	104,3	290,5	230,4	780,9	37,2
Regadiu	20,9	32,4	144,2	64,2	261,7	55,1
Sup. tot. conreada	176,6	136,7	434,7	294,6	1.042,6	
%regadiu/sup. tot.	11,8	23,7	33,1	21,7	25,1	

(1)=Barcelona (2)=Girona (3)=Lleida (4)=Tarragona (5)=Catalunya

Font: Elaboració pròpia a partir de l'*Anuari estadístic de Catalunya*, 1987

Observi's que en el territori lleidatà de cada 100 ha conreades més d'una tercera part són de regadiu, mentre que a Girona solament se'n disposa d'una quarta part, a Tarragona d'una cinquena part i a Barcelona tot just d'una dècima part. És a dir, la província de Lleida capitalitza l'àrea agrícola regada més important de Catalunya.

L'anàlisi d'aquesta variable ens apropa un xic més a la importància agrícola del conjunt de les comarques lleidatanes que es manifesta en una extensa superfície regada, la qual cosa ens indueix a pensar, una vegada més, en un notable potencial agrícola. Caldria precisar que més de la meitat de la superfície agrícola regada catalana es concentra en quatre comarques lleidatanes: Noguera, Pla d'Urgell, Segrià i Urgell.

Un altre component que cal analitzar és el que fa referència a la distribució de les terres de conreu per grups de productes significatius, és a dir aquells que ocupen superfícies importants:

Distribució de les terres de conreu
(ha)

	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	Catalunya	% Lleida/Catalunya
Cereals:						
Blat	19.459	12.100	54.485	6.201	92.245	59,06
Ordi	57.469	19.150	134.712	17.321	228.652	58,91
Blat de moro	2.098	11.750	21.377	900	36.125	59,17
Sorgo	306	3.225	442	7	3.980	11,10
Civada	4.434	6.625	1.290	354	12.703	10,15
Total cereals	83.766	52.850	212.306	24.783	373.705	56,81
Lleguminoses per a gra	2.544	1.499	909	1.011	5.963	15,24
Tubercles (patata)	7.441	3.140	4.733	3.157	18.471	25,62
Conreus industrials	888	1.250	7.700	23	9.861	78,08
Farratges:						
Alfals	7.598	22.875	27.514	495	58.482	47,04
Blat de moro farratger	5.593	8.250	1.344	117	15.304	8,78
Veça farratgera	1.688	626	2.226	73	4.613	48,25
Total farratges	14.879	31.751	31.084	685	78.399	39,64
Hortalisses	6.830	3.053	5.098	10.487	25.828	19,73
Fruita dolça:						
Pomer	1.338	2.099	14.937	573	17.100	87,35
Perer	554	465	12.411	599	14.029	88,46
Presseguer	2.506	666	6.984	4.345	14.501	48,16
Total fruita dolça	4.398	3.230	34.332	5.517	47.477	72,31
Fruits secs						
(ametllers+avellaners)	3.279	1.376	32.504	61.232	98.391	33,03
Vinya	27.992	4.862	6.035	53.919	92.808	6,50
Olivers	3.072	2.840	39.750	76.954	122.629	32,41

Font: elaboració pròpia a partir dels butlletins del DARP

En el quadre anterior s'ha optat per considerar la mitjana de les superfícies corresponents als anys entre 1984 i 1987.² Les xifres que es mostren en el quadre anterior són força eloqüents i ens porten a unes significatives conclusions:

— Quasi el 57% del territori català dedicat al conreu dels cinc cereals analitzats es troba a Lleida. Aquest percentatge s'apropa al 60% en el cas del blat, ordi i panís. Lleida disposa d'una superfície dedicada als cereals més extensa que el conjunt de les altres províncies catalanes.

— Més del 78% de la superfície catalana dedicada a conreus industrials (bàsicament gira-sol) és a Lleida.

— De cada 100 ha sembrades d'alfals a Catalunya quasi la meitat es troben a les comarques lleidatanes. Aquest fet és important ja que mostra l'elevat grau de participació lleidatà dins el subsector farratger i, alhora, la possible orientació ramadera del camp lleidatà.

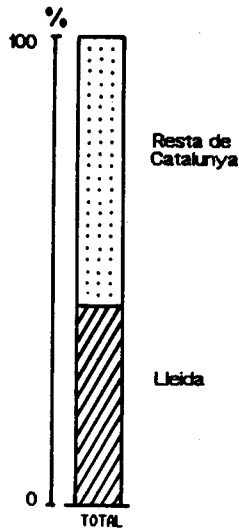
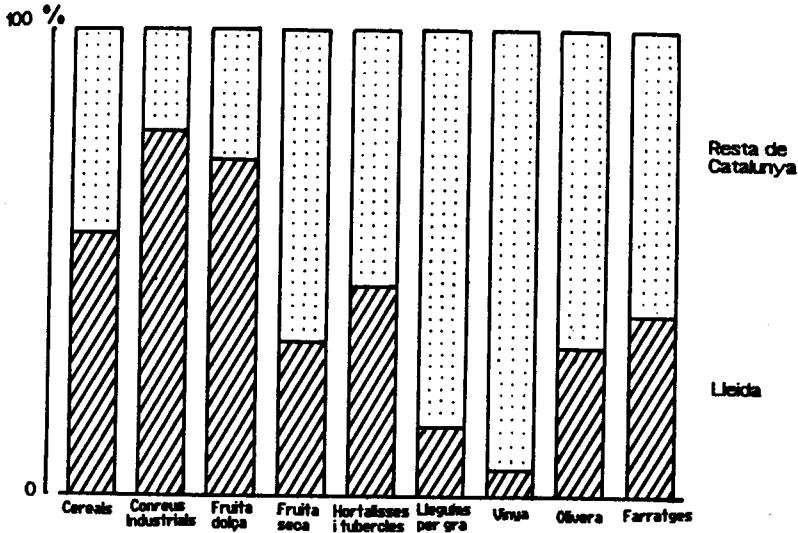
— La superfície de conreu que Lleida dedica als arbres de fruita dolça (pomers, perers i presseguers) s'apropa a les tres quartes parts del total català, amb un màxim en perers i pomers que representen el 90% de la superfície del Principat.

— Els conreus típics de secà són importants a Lleida. Una prova n'és el fet que més d'una tercera part de les terres ocupades pels ametllers i els olivers catalans es troben a les terres de secà de les comarques de la Noguera, el Segrià i les Garrigues.

— A la província de Lleida hi ha altres grups de conreus que tenen menys significació, però, tot i això, ocupen superfícies importants. Són els casos dels tubercles —patates— amb una participació del 25,6% i les hortalisses amb quasi el 20%. Dins aquest grup, les comarques lleidatanes, fonamentalment alguns termes municipals del Pla d'Urgell i la Noguera, disposen d'una superfície del 61,5% del total català dedicat al conreu de la ceba.

Els alts percentatges de participació lleidatana en la distribució superficial dels principals grups de conreu a Catalunya refermen la idea del potencial agrícola lleidatà dins el català, tant pel que fa als conreus de secà com als de regadiu.

Conreus de l'àrea regada lleidatana com el blat de moro entre els cereals, l'alfals dins els farratges, la ceba en les hortalisses o els pomers, perers i presseguers entre els conreus arboris ocupen entre el 50 i el 90% del total de les terres de conreu que s'hi dediquen a Catalunya. La distribució provincial de les terres per grups de conreu podeu observar-la en el següent gràfic:

Les esmentades conclusions ens duen a pensar en una forta especialització de l'agricultura lleidatana en conreus semi-intensius i intensius alhora que mostren l'esperit emprenedor i innovador del pagès lleidatà (sobretot pel que fa a les àrees regades de la regió de Lleida) tot cercant una agricultura moderna i rendible, adequada a les exigències i necessitats del mercat.

El grau de mecanització agrícola pot ajudar a precisar i definir un xic més la voluntat de millora i modernització dels homes i les dones que treballen en el camp lleidatà. Ens hi apropà el següent quadre referit a l'any 1986:

Cens provincial de maquinària agrícola (unitats)

	B(1)	G(2)	LI(3)	T(4)	C(5)	% (3)/(5)
Tractors	15.100	11.564	28.839	16.558	72.061	40,02
Motocultors	4.251	1.669	5.759	6.480	18.159	31,71
Conreadores	1.131	567	1.991	523	4.212	47,26
(1)=Barcelona (2)=Girona (3)=Lleida (4)=Tarragona (5)=Catalunya						

Font: Elaboració pròpia a partir de l'*Anuari estadístic de Catalunya*, 1987

Un 40% dels tractors, un 31% dels motocultors i quasi la meitat de les recol·lectores catalanes corresponien a pagesos lleidatans; les xifres, encara que amb aproximació, expressen el potencial parc de maquinària agrícola lleidatà, al qual acompanyen un ampli i nombros conjunt de màquines, estris i complements agraris.

Un altre component agrari interessant d'analitzar és el règim de tinença de les terres, ja que ens permetrà aprofundir un xic més en la valoració de la pretesa disposició agrària dels pagesos lleidatans. Vegeu el següent quadre referit a l'any 1986:

Règim de tinença de les terres segons SAU (ha)

	B(1)	G(2)	LI(3)	T(4)	C(5)	% (3)/(5)
Propietat	103.487	88.146	376.796	213.199	781.628	48,20
Arrendament	29.608	51.936	32.624	15.883	130.051	25,08
Parceria	47.873	7.807	67.233	28.193	151.106	44,49
Comunal	200	8	1.546	240	1.994	77,53
Altres	1.889	10.859	7.135	4.825	24.708	28,87
Total SAU	183.057	158.756	485.334	262.340	1.089.487	44,54
% propiet./SAU	56,53	55,52	77,63	81,26	71,74	—
(1)=Barcelona (2)=Girona (3)=Lleida (4)=Tarragona (5)=Catalunya						

Font: elaboració pròpia a partir de l'*Anuari estadístic de Catalunya*. 1987

Quasi la meitat de la SAU explotada en règim de propietat que hi ha a Catalunya es troba a Lleida. Observi's, també, la notable diferència existent respecte a l'arrendament amb el 25,05% de la SAU. L'alt percentatge del règim de tinença comunal no s'ha de prendre en consideració ja que és referit a la superfície forestal de muntanya.

Per altre costat, el quadre anterior ens mostra que a les terres lleidatanes de cada 100 ha de SAU quasi 78 són conreades en règim de propietat. Aquest percentatge solament és superat per Tarragona i, òbviament, ambdues províncies se situen per damunt de la mitja catalana. Les interpretacions d'aquestes xifres poden ésser diverses però són indicatives de l'interès o inclinació que els pagesos lleidatans tenen per a treballar directament les seves terres.

1.3. El cens ramader lleidatà (cens porcí i boví productor de llet i carn)

En els últims vint anys, una de les transformacions més impressionants que ha tingut lloc en el món rural lleidatà ha estat l'expansió i la intensificació ramaderes.

En les comarques agràries de ponent, la ramaderia, que fins la dècada dels anys seixanta-setanta era una activitat complementària de l'agricultura, ha esdevingut un subsector tant important com l'agrícola. Ací es valorarà el significat que la ramaderia lleidatana té dins el subsector ramader català i la relació que existeix entre aquest fet i el potencial agrari lleidatà.

Els resultats provincials del cens de bestiar porcí per a l'any 1988 es presenta en xifres absolutes, en el següent quadre:³

Cens provincial de bestiar porcí
(nombre de caps)

	B(1)	G(2)	LI(3)	T(4)	C(5)	% (3)/(5)
Garrins 20 kg	317.052	180.331	508.340	130.677	1.136.400	44,73
Porcs d'engreix	639.202	658.702	1.379.110	283.683	2.960.697	46,58
Mascles reproduct.	5.459	3.432	6.787	2.052	17.730	38,27
Truges reproduct.	145.830	65.526	143.495	44.612	399.463	35,92
Total porcí	1.107.543	907.991	2.037.732	461.024	4.514.290	45,13
(1)=Barcelona	(2)=Girona	(3)=Lleida	(4)=Tarragona	(5)=Catalunya		

Font: Elaboració pròpia a partir dels butlletins del DARP

Les xifres mostren que Lleida supera les altres províncies en qualsevol de les fases productives dels animals excepte pel que fa al nombre de truges reproductores existents a Barcelona. La província de Lleida capitalitza quasi la meitat del total d'animals censats al Principat.

Ara, cal analitzar el cens de bestiar boví per l'any 1988. En el quadre següent es mostren els resultats provincials que, cal dir-ho d'antuvi, manifesten una notable aportació lleidatana en el total català de caps:

Cens provincial de bestiar boví (nombre de caps)

	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	Catalunya	% Lleida/Catalunya
Animals de més de 24 mesos						
Mascles	781	1.299	517	39	2.636	19,61
Femelles: a) per munyir	43.818	64.999	37.037	1.328	147.182	25,16
b) per no munyir	8.505	17.940	11.972	543	38.960	30,72
Animals de 12 a 24 mesos						
Mascles	291	1.086	247	73	1.697	14,55
Femelles	9.653	7.410	11.883	342	29.288	40,57
Animals de menys de 12 mesos						
Vedells per sacrificar abans dels 10 mesos	134.289	48.061	89.861	3.945	276.156	32,53
Altres:						
Mascles	4.682	1.280	2.645	222	8.829	29,95
Femelles	7.447	8.983	7.469	164	24.063	31,03
Total bestiar boví	209.446	151.048	161.631	6.656	528.811	30,56

Font: elaboració pròpia a partir dels butlletins del DARP

En el quadre anterior pot apreciar-se com Girona disposa quasi del 45% de les vaques catalanes productores de llet, mentre que el conjunt de les altres províncies n'aporta el 55% restant: Lleida amb un 25,16% i Barcelona amb un 29,77%. Per tant, el territori giro-ní té una forta especialització en producció de llet de vaca.

Si el comentari es dirigeix vers la ramaderia bovina, productora de carn, hom observa que hi ha canvis substancials. En el cas dels vedells de menys de deu mesos destinats al sacrifici, Girona només hi participa amb el 17,40% mentre que Lleida ho fa amb el 32,53% i Barcelona amb el 48,62%. Un comentari semblant podria fer-se pel que fa al bestiar boví, entre 12 i 14 mesos, destinat a la producció de carn. En aquest grup, però, el predomini el té Lleida, amb el 40,57% del total de caps que es troben a Catalunya.

En qualsevol cas queda palesa la importància ramadera lleidatana en el cens ramader català, tant pel que fa al bestiar boví productor de llet com per al productor de carn. De cada tres caps de bestiar boví un es troba en explotacions lleidatanes.

2. Les variables quantitatives

2.1. La renda agrària o valor afegit net

En el següent quadre s'expliciten, a nivell provincial i per al conjunt català, les variables valor afegit brut al cost dels factors que, en substreure-li el valor de les amortitzacions agràries, permet quantificar el valor afegit net o renda agrària per l'any 1986:

Valor afegit net o renda agrària (en milions de pessetes)

	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	Catalunya	% Lleida/Catalunya
Valor afegit brut a preus de mercat	43.901,8	26.931,9	58.746,1	28.876,9	158.456,7	37,07
Subvencions d'explotació	9.412,1	744,5	1.658,7	849,7	4.195,0	39,53
Valor afegit brut al cost dels factors	44.843,9	27.674,4	60.404,8	29.726,6	162.651,7	37,13
Amortitzacions	6.344,6	4.304,1	8.739,9	6.998,0	26.386,6	33,12
Renda agrària o valor afegit net	38.499,2	23.372,3	51.664,9	22.786,6	136.265,1	37,91

Font: Elaboració pròpia a partir de DARP: *La renda...*

La renda agrària lleidatana va significar quasi el 38 % de la catalana. En valors absoluts era molt superior a la de qualsevol altra província i depassava la suma de les rendes agràries de Girona i Tarragona. Per tant, la renda agrària originada per les comarques lleidatanes és la més important del Principat i posa de manifest la importància del sector agrari lleidatà dins el conjunt català.

3. Caracterització del sector agrari lleidatà

Les ratios emprades per definir globalment el sector agrari lleidatà són: especialització productiva, vocació comercial, integració del sector agrari i lligam al medi. Per tal d'establir comparacions s'han calculat els valors per al conjunt català, espanyol i lleidatà, tots ells referits a l'any 1986:

Caracterització agrària (en %)

	Lleida	Catalunya	Espanya
Especialització productiva agrícola	33,02	34,7	55,9
Vocació comercial	93,0	89,7	82,0
Integració del sector agrari	58,22	53,3	35,7
Lligam al medi	38,01	37,4	48,0

Font: Elaboració pròpia a partir de DARP; *La renda...*

Pel que fa a l'especialització productiva s'observa una orientació mixta per al conjunt estatal (valor agrícola=55,9% i ramader=44,1%) i més ramadera per a Catalunya (valor agrícola=34,7% i ramader 65,3%) i les terres lleidatanes (valor agrícola=33,02% i ramader=66,98%). En el cas de la terra ferma aquesta orientació encara es fa més palesa que per al conjunt del Principat.

Per altre costat, en el quadre anterior es pot observar l'intens caràcter comercial del sector agrari lleidatà que el fa més agressiu i productiu, però, alhora, més depenent que

els sectors agraris català i espanyol. El conjunt estatal disposa de la ratio més baixa d'entre les analitzades. L'alt grau de vocació comercial lleidatà duu l'agro-ramaderia vers una forta integració amb els altres sectors econòmics, sobretot amb els subsectors industrials afins.

Notes

¹ Es poden citar, entre d'altres, els següents treballs:

BENELBAS, L.I.: *Economia agrària de Catalunya*, Ketres Editora SA, Barcelona, 1981.

BRUNET, J.M.: *L'agricultura catalana (estudi econòmic)*. Fundació Jaume Bofill i Banca Catalana, Barcelona, 1980.

² Les dades emprades són extretes dels butlletins d'*Estadística i informació agrària* (bàsicament el nº 18 corresponent al mes de març de 1989) que publica mensualment el DARP.

³ El corresponent procés d'enquesta el gestionen les Seccions Territorials d'Estadística del DARP.